

Коваль Г. П.,
вчитель історії та географії
Новосафронівської гімназії Новоодеської міської ради
Миколаївської області

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ ЯК НАПРЯМОК У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІСТОРИКА-КРАЄЗНАВЦЯ: НА ОСНОВІ ВЛАСНОГО ДОСВІДУ. ВІД СТАТЕЙ ДО КНИГ

Історія великого єврейського народу манила автора з самого раннього дитинства, поступово розкриваючи свої надзвичайні, цікаві, героїчні, трагічні, воскресаючі сторінки.

Автору фантастично пощастило приймати участь із своїми учнями в Конкурсі Українського Центру Історії Вивчення Голокосту (УЦВІГУ) на чолі з директором Анатолієм Юхимовичем Подольським та з учнями та самому в Конкурсах ТКУМИ, директор Ігор Якович Щупак, в Запорізьких єврейських читаннях Орлянського, в Північнопричорноморських Мідрашах в Миколаєві Михайла Давидовича Гольденберга, університетах, музеях Бердичева, Херсону, Миколаєва та інших містах, проходити навчання, стажування в Яд-Вашемі в місті Єрусалим в Державі Ізраїль, у Вільнюсі в Литві та багатьох інших заходах, присвячених історії єврейського народу. Привів до директора УЦВІГ Анатолія Юхимовича Подольського, надзвичайний педагог, людина прекрасної вдачі та енциклопедичних знань Десятов Дмитро Леонідович, викладач Миколаївського Обласного Інституту Післядипломної Підготовки. Таким, чином, фактично ввівши в світ, в коло вивчення історії Голокосту. На жаль, об'єм тез не дозволяє навести назви цих статей, яких понад 30. Також величезним напрямком та досягненням роботи автора як вчителя-краєзнавця був захист 5 робіт учнів в МАН (Малій Академії Наук), 3 з них присвячено історії єврейського народу різних періодів, тем.

Автором [1–9] та у співавторстві з сином Олексієм [1] [8] написано та допрацьовано декілька великих статей по історії Голокосту: в Богданівці [1], в Одесі [3; 5; 9], в єврейських колоніях колишньої Херсонської губернії [4; 6; 7], в Новоодещині та Вознесенщині Миколаївської області [8], а також про євреїв – Героїв Радянського Союзу та воєначальників з Миколаївщини [2].

Оглянемо три книги автора, присвячені висвітленню на сторінках українських газет періоду окупації історії та тогочасному положенню євреїв в Україні, СРСР та світі.

Абсолютно зрозуміло, що вся преса окупованої України під час Другої світової війни була прямим продовженням, проекцією геббельсівської нацистської людиноненависницької антисемітської пропаганди нацистської Німеччини. Серед головних завдань її було налаштування населення окупованих території проти єврейського населення, історії, діячів єврейського походження.

Перша книга автора з теми історії Голокосту «Євреї на сторінках українських газет періоду нацистської окупації в 1941–1942 роках» [10] присвячена шести мільйонам євреям – жертвам Голокосту. Книга складається з передмови та п'яти розділів. Проаналізовано матеріали газет «Українське Слово» за 1941 рік та «Нове Українське Слово» 1942 рік, що видавалися в Києві та декілька номерів газети «Відродження» 1943 року – органу Роменської міської Управи. В книзі, на основі матеріалів з українських газет періоду нацистської окупації, показано розвиток, розселення, заняття, положення євреїв в СРСР, діяльність деяких євреїв – діячів СРСР. Описано юдейське виховання «совєтської» молоді. Розкрито, на їх погляд, тему «Євреї, більшовизм, комунізм». Встановлено «мрії» та «справи» євреїв СРСР і світу. Наведено велику кількість прізвищ євреїв, що займали різні посади, розселення євреїв у світі, СРСР. Велике місце в книзі відведено історії та діяльності євреїв в США. Вказано на єврейську складову уряду президента США Ф.Д. Рузвельта, на єврейський фактор в зв'язках США та СРСР. Детально розказано про вплив та роль євреїв в Великобританії та Палестині. В розділі «Євреї Європи та Азії: становище, життя, положення «показано» мрій світового єврейства, масонство, становище євреїв у Німеччині, різних країнах Європи та Азії. Показано бажання фашистів перекласти вину за війну і всі біди, проблеми світу на євреїв. Підкреслено, що всі ці матеріали – це ширма шаленої пропаганди нацистів проти євреїв. Ширма, за якою здійснювався, відбувався Голокост – знищення євреїв фашистами під час Другої світової війни. Надзвичайно викривленими, антиєврейськими були статті на сторінках газет з описанням образів євреїв в українській культурі. Показано подача образів євреїв в українській народній творчості та образів євреїв в творчості українських письменників.

Всі ми родом із дитинства. В Новосафронівській восьмирічній школі в 4–8 класах в автора був найкращий класний керівник – мама Коваль Катерина Онисимівна. Все в класі, школі було на найвищому рівні. Так само було організовано і політінформації. У кожного був зошит, а особливий шик – цілий альбом для малювання, де потрібно було приклеювати вирізки із газет про різні події в світі. Також були папки із вирізками. Автор цим надзвичайно захоплювався. Ця книга, з двох частин, і є таким зошитом, альбомом із вирізками із понад 100 газет.

Друга та третя книга носять однакову назву «Преса окупованої України про євреїв» [11; 12] та являються першою та другою частинами. На превеликий жаль всі матеріали про євреїв надзвичайно талановито написані. Змінивши мінус на плюс по них можна читати лекції. Скільки ж вони забрали життів в той страшний, чорний, коричневий, буремний час. В книзі всі статті наведено мовою оригіналу та збережено написання слів. В книгах наведено матеріали про євреїв з понад 100 газет окупованої України. Наведено велику кількість фотографій малюнків життя євреїв, фотографій, карикатур. Показано синхронність видання та однаковість тем та матеріалів на єврейську тематику. Відзначено страшну ненависть матеріалів про євреїв. Подано життєдіяльність Кагановича, Литвинова, Майського та інших знаменитих євреїв СРСР та світу. Показано відношення та стан життя євреїв в СРСР, США, Англії, країнах Європи, Азії, Америки, Африки, Австралії. Подано карти окупованих держав, процес прийняття антиєврейських законів, актів. Відзначено провідну роль євреїв у житті СРСР, США та Англії. Надано велику увагу процесам в Палестині. Показано процес створення єврейської армії. Змальовано картину стану єврейства в роки війни та до неї. Вказано кількість населення євреїв в різних країнах та містах світу. Все це показано зі страшними викривленнями, перекручуваннями, ненавистю до євреїв всього світу, закликами до їх повного знищення. В першій книзі [11] в додатку наведено назви декількох сотень газет, які виходили в Україні в міжвоєнний період та під час Другої світової війни. Також, звичайно, все різноманіття газет того часу відображено в тексті та в списку використаної літератури. Для кращої наочності в тексті підручника поряд зі статтями розміщено зображення назв газет і міст, місць їх видання та дати випуску. Повністю однакові за змістом статті часто розміщено в багатьох різних газетах. Наприклад, розміщену в другій частині [12, с. 151–154] статтю «Європа визволяється від жидів» було опубліковано в таких виданнях за такі дати: Павлоградська газета. Обласні вісті. 1943. № 40, 4 серпня; Український голос (Проскурів). 1943. № 63, 5 серпня; Подолянин. 1943. № 62, 5 серпня; Нове українське слово. 1943. № 178, 31 липня; Вісті Лохвиччини. 1943. № 55, 5 серпня; Переяславські вісті. 1943. № 59, 31 липня; Хабнівські Вісті. 1943. № 61, 15 серпня; Верхньодніпровська газета. 1943. № 64, 11 серпня. В другій частині книги є розділ 5 «Карикатури на євреїв, Черчілля, Рузвельта, Сталіна» [12, с. 226–299]. Абсолютно недоречно описувати ці карикатури, які зроблені, на превеликий жаль, з величезним талантом та своєю інформативністю, яскравістю відображають бачення всіх подій, процесів, явищ з точки зору нацистської ідеології Німеччини, ярої, шаленої, всеохоплюючої ненависті до євреїв. Карикатури також розміщено і в інших розділах книги.

В четвертій книзі-брошурі автора [13] викладено вигадані думки Матвія Абрамовича Каца під час війни. Наведено дані про його життя та смерть. Розказано про життя в 1930-ті роки в СРСР. Показано життя та знищення єврейсько-німецької родини. Таким чином, ми бачимо, на основі власного досвіду, що тема вивчення Голокосту є надзвичайно важливою, потрібною та актуальною у вивченні істориків-краєзнавців.

Список використаних джерел:

1. Коваль О.Г., Коваль Г.П. Богданівка: злочин, кара, пам'ять / Коваль Олексій Геннадійович, Коваль Геннадій Павлович. *Краєзнавчий альманах. Історія. Археологія. Наука. Культура. Освіта. Промисловість. Сільське господарство*. Миколаїв : ОІППО, 2012. № 1. 120 с. С. 101–108.
2. Коваль Г.П. Євреї – Герої Радянського Союзу та воєначальники з Миколаївщини / Коваль Г.П. *Краєзнавчий альманах. Історія. Археологія. Наука. Культура*. Освіта. Миколаїв : ОІППО, 2014. № 1. 102 с. С. 86–93.
3. Коваль Геннадій Павлович. Голокост в Одесі: пам'ять, архіви, увіковічення / Коваль Г.П. URL: http://historymoippo.blogspot.com/2014/02/blog-post_1371.html. Електронна публікація. HISTORY. Мережевий щоденник вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін Миколаївської області. Видається за підтримки кафедри суспільствознавчої освіти МОІППО. Електронна публікація.
4. Коваль Г.П. Голокост в єврейських колоніях колишньої Херсонської губернії / Коваль Г.П. URL: http://historymoippo.blogspot.com/2014/02/blog-post_23.html. Електронна публікація. HISTORY. Мережевий щоденник вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін Миколаївської області. Видається за підтримки кафедри суспільствознавчої освіти МОІППО.
5. Коваль Г.П. Голокост в Одесі: пам'ять, архіви, увіковічення / Г.П. Коваль. *Історичні мідраші Північного Причорномор'я* / голов. ред. М. М. Шитюк. Випуск V. Том II. Миколаїв : Типографія Шамрай, 2016. 469 с. С. 37–91.
6. Коваль Г.П. Голокост в єврейських колоніях колишньої Херсонської губернії / Г.П. Коваль. *Історичні мідраші Північного Причорномор'я* / голов. ред. М.М. Шитюк. Випуск V. Том I. Миколаїв : Типографія Шамрай, 2016. 352 с. С. 81–127.
7. Коваль Г.П. Голокост в єврейських колоніях колишньої Херсонської губернії. Богданівські читання – 2017. Збірник матеріалів, підготовлений у рамках відзначення Міжнародного Дня толерантності / за ред. О.П. Тригуба. Миколаїв: Типографія «Шамрай», 2017. 228 с. С. 166–199.

8. Коваль О.Г., Коваль Г.П. Вони жили серед нас: жертви Голокосту Новоодещини та Вознесенщини Миколаївської області / О.Г. Коваль, Г.П. Коваль. *Історичні мідраші Північного Причорномор'я* / голов. ред. М.М. Шитюк. Випуск VI. Том I. Миколаїв : Типографія Шамрай, 2017. 365 с. С. 67–78.
9. Коваль Г.П. Одесса без євреїв: запуск механізму знищення євреїв Одеси і частини Трансїстрії і перспективи життя Одеси без євреїв на сторінках одеських газет періоду Другої світової війни / Г.П. Коваль. *Пам'ять негаснуча: Голокост на теренах нашого краю. Науковий збірник «Велика Волинь»* : матеріали Міжнародної науково-краєзнавчої конференції (Бердичів, 13–14 вересня 2021 р.) Вип. 62 / упоряд. П.С. Скавронський. Бердичів : Фоп Мельник Н.В., 2021. 362 с. С. 284–303.
10. Коваль Г.П. Євреї на сторінках українських газет періоду нацистської окупації в 1941–1942 роках / Геннадій Павлович Коваль. Миколаїв : Ліон, 2019. 266 с.
11. Коваль Г.П. Преса окупованої України про євреїв. Перша частина. / Коваль Геннадій Павлович. Миколаїв, 2020. 494 с.
12. Коваль Г.П. Преса окупованої України про євреїв. Друга частина. / Коваль Геннадій Павлович. Миколаїв, 2020. 322 с.
13. Коваль Г.П. Кац. Вигадані думки безвинно убитої душі / Коваль Геннадій Павлович. Миколаїв, 2022. 32 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-265-7/07>

Космина В. Г.,

доктор історичних наук, доцент,

доцент кафедри філософії та історії

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ГЕНОЦИДИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Упродовж ХХ–ХХІ століть Україна пережила чимало трагічних явищ. Одне з них – Голокост – є сьогодні загальновизнаним у світі злочином геноциду проти єврейського народу, вчиненим нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни на території Європи, в т. ч. і в Україні. Але такої ж одностайності наразі бракує світовому визнанню інших актів геноциду в Україні, передусім проти самого українського народу, будь то Голодомор 1932–1933 років чи сучасний етноцид